

Parczyńska, Bogumiła

Ogólnopolskie sympozjum muzealnictwa przyrodniczego

Muzealnictwo 30, 57-61

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ogólnopolskie sympozjum muzealnictwa przyrodniczego

Od 19 do 20 listopada 1984 r. w Muzeum Okręgowym w Ciechanowie odbywało się ogólnopolskie sympozjum muzealnictwa przyrodniczego nt. „Działy Przyrodnicze w muzeach i ich rola w regionie”. Sympozjum zostało zorganizowane na podstawie porozumienia z Zarządem Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz z Zespołem Doradczym ds. Muzealnictwa Przyrodniczego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki.

Celem sympozjum było omówienie aktualnego stanu, potrzeb i perspektyw rozwoju działów przyrodniczych w muzeach regionalnych z uwzględnieniem:

- popularyzacji działów przyrodniczych w regionie;
- skali trudności i problemów lokalnych w działaniu wynikających z wszelkiego rodzaju barier administracyjnych;
- współpracy z lokalnymi instytucjami naukowymi w zakresie badań środowiska;
- problematyki regionu w wystawach przyrodniczych;
- roli zbiorów przyrodniczych we wszelkich formach dydaktycznych.

Ze względu na znaczącą rolę muzealnictwa przyrodniczego w regionie, zarówno w zakresie upowszechniania złożonej tematyki związanej z ochroną przyrody, jak i zabezpieczenia oraz dokumentowania najciekawszych i najwartościowszych obiektów, zaproszono na sympozjum oprócz profesjonalnych muzealników-przyrodników wszystkich tych, którzy opiekują się zbiorami przyrodniczymi w muzeach, niezależnie od specjalności i kwalifikacji.

W pierwszym dniu obrad otwarto wystawę „Przyroda województwa ciechanowskiego”.

Obrady otworzył referat S. Orysiaka „Miejsce i rola działów przyrodniczych w muzeach polskich”. Autor dokonał analizy porównawczej muzeów regionalnych z działami przyrodniczymi tworzonymi w muzeach w latach 1918—1939 i zorganizowanymi po 1945 r. Autor zastanawia się, co stanowi przyczynę trwającego od lat impasu muzealnictwa przyrodniczego. Określając rolę działów przyrodniczych w muzeach

polskich wskazał drogę dalszego ich rozwoju w takich dziedzinach, jak ochrona przyrody i środowiska naturalnego, odrębność przyrodnicza regionu w ujęciu historycznym i w odniesieniu do innych dziedzin nauki (np. geologii). Istota problemu tkwi w odpowiednim przygotowaniu kadr przyrodników. Autor wskazał też na potrzebę wydania podręcznika dla specjalistów, którzy zajmują się zbiorami przyrodniczymi. Opracowanie tego podręcznika powinno być sprawą Zespołu Doradczego ds. Muzealnictwa Przyrodniczego. Dr S. Górny (Muzeum Okręgowe w Ciechanowie) w referacie „Badania przyrodnicze na Mazowszu Północnym — historia i teraźniejszość” scharakteryzował stopień zaawansowania prac naukowych o florze i faunie Ziemi Ciechanowskiej. Zwrócił uwagę na nierównomierność poznania przyrody tego regionu. Literatura naukowa o florze i faunie tego regionu, pochodząca z lat 1863—1984 obejmuje 326 pozycji. Do poznania flory województwa ciechanowskiego przyczyniły się w okresie powojennym m.in. badania prowadzone przez Benona Polakowskiego, Klemensa Kępczyńskiego, Longina Olesińskiego, Jana Dziedzica. Doc. dr K. Jakubowski (Muzeum Ziemi PAN, Warszawa) w referacie „Problem ochrony przyrody w muzeach regionalnych” wiele uwagi poświęcił omówieniu tradycji kształtowania się związków problematyki ochrony przyrody z działalnością muzeów. Społeczne przyczyny ochrony przyrody wyznaczają rolę instytucji kulturalnych, w tym muzeów w realizacji kompleksowego programu ochrony przyrody. Wskazał na możliwości muzeów w zakresie upowszechniania i popularyzacji problematyki ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, warunkującej skuteczność przeciwdziałania degradacji środowiska. Zwrócił też uwagę na szczególną rolę wystaw przyrodniczych i ogromne możliwości wyboru tematyki wystaw problemowych. W referacie „Przyroda regionu w programie muzeów” dr A. Skalski (Muzeum Okręgowe w Częstochowie) stwierdził, że Polska jest znacznie opóźniona w rozwoju muzealnictwa przyrodniczego. Wiąże się to z edukacją ekologiczną społeczeń-

stwa, popularyzacją ochrony przyrody i środowiska przyrodniczego. Muzea przyrodnicze powinny gromadzić i eksponować zbiory przyrodnicze, prowadzić badania naukowe, gdyż są często jedynymi ośrodkami naukowymi w zakresie przyrodoznawstwa w danym regionie.

Referat doc. dr hab. J. Świecimskiego (Zakład Zoologii Systematycznej i Doświadczalnej PAN w Krakowie) „Zagadnienia muzeów przyrodniczych w Polsce” poświęcony był porównaniu polskich muzeów przyrodniczych z innymi typami muzeów krajowych (np. humanistycznymi) oraz z zagranicznymi muzeami przyrodniczymi. Autor wskazał na ogólny regres polskiego muzealnictwa przyrodniczego. Ten kontrowersyjny obraz polskich muzeów przyrodniczych autor uzasadnił trzema czynnikami:

1. Czynniki historyczne: dziewiętnastowieczne idee dotyczące funkcji muzeów w życiu narodu przeniesione zostały bez zmian do czasów współczesnych.
2. Zależność muzeów od patronujących im instytucji (związki z wyższymi uczelniami lub PAN).
3. Czynniki zewnętrzne. Wpływ innych dziedzin, np. takich jak plastyka. Organizowanie wystaw pozamuzealnych, przemysłowo-handlowych. Referent omówił szczegółowo zagadnienie ekspozycji muzealnej. Ustosunkował się do tezy niektórych polskich przyrodników o podbudowie ekspozycji muzealnej zbiorem naukowym. Zdaniem autora jest to możliwe jedynie wówczas, gdy muzeum traktujemy jako instytucję zamkniętą dla publiczności, o wyłącznej funkcji badawczej. Zdecydowane oddzielenie zbiorów naukowych od wystawy w muzeach przyrodniczych pociąga za sobą:
 1. likwidację wystaw dawnego typu w muzeach współczesnych i zastąpienie ich ekspozycjami informacyjnymi;
 2. modernizację wystaw dawnych poprzez:
 - zmianę treści,
 - ilustracji graficznej i fotograficznej,
 - wprowadzenie kompozycji formalnej.

Zastanawiając się nad regresem, a zwłaszcza likwidacją wystaw nowoczesnych, referent podał czynniki powodujące to zjawisko, którymi są:

1. zapotrzebowanie na dużą przestrzeń wystawową; 2. przekształcenie niektórych muzeów w instytuty naukowe; 3. tradycyjny pojęciowy „model” wystawy muzealnej jako kolekcji zbiorów; 4. silna, tradycyjna bariera oddzielająca muzea przyrodnicze od muzeów humanistycznych, powodująca niski poziom wystaw przyrodniczych w zakresie zagadnień estetycznych, a co za tym idzie — ich małą popularność.

Następnie referent poświęcił wiele miejsca omówieniu programu rozwoju wystaw w muzeach przyrodniczych.

Według Świecimskiego wystawy przyrodnicze mogą rozwijać się prawidłowo jedynie wówczas, gdy są niezależne od zbiorów naukowych.

Referat dr K. Siudzińskiego (Morski Instytut Rybacki w Gdyni) „Muzeum Oceanograficzne i Akwarium Morskie w Gdyni — ośrodek nauki, ekspozycji i edukacji morskiej” zapoznał słuchaczy z historią badań ekspozycji i edukacji morskiej liczącą w Polsce ponad 350 lat. Szczegółowo omówił działalność naukową Muzeum Oceanicznego i Akwarium Morskiego w Gdyni w zakresie:

- analizy zmian hematologicznych i gospodarki mineralnej w procesie adaptacji pstrąga tęczowego do środowiska o zmiennym zasoleniu;
- prób nad wytypowaniem gatunków zwierzęcych do sztucznej hodowli w celu otrzymania bazy pokarmowej dla ryb hodowlanych;
- badania procesów fizykochemicznych zachodzących w zamkniętym obiegu wody pod wpływem hodowli organizmów;
- badań biotestowych nad wpływem związków ropopochodnych i metali ciężkich na poszczególne hydrobionty Bałtyku, ze szczególnym uwzględnieniem Zatoki Gdańskiej;
- studiów w zakresie systematyki i zoogeografii zwierząt morskich.

Prezentując edukację i ekspozycję morską autor zwrócił uwagę na fakt, że Muzeum i Akwarium w Gdyni jest jedyną tego typu placówką w kraju ukazującą życie oraz sposoby wykorzystania zasobów mórz i oceanów przez człowieka. Muzeum i Akwarium w Gdyni organizuje Międzyuczelniany Kurs Biologii Morza, praktyki studenckie, kursy dla nauczy-

cieli i przewodników, prelekcje i wykłady oraz sympozja. Ponadto muzeum zorganizowało stałe wystawy, takie jak: specjalna sala dydaktyczna, sala bezkręgowców, sala bałtycka, hall z wystawą konchiologiczną, hall z ekspozycją piramidy troficznej, ekspozycja akwarialna. Obok wystaw stałych organizowane są również wystawy okolicznościowe np. fotografii, malarstwa, rzeźby i medalierstwa. W referacie omówiono też problemy związane z rozwojem działalności popularyzatorskiej i oświatowej muzeum.

W referacie dra A. Borkowskiego (Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze) „Popularyzacja wiedzy przyrodniczej o regionie na przykładzie modelu prelekcji z przezroczami pt. „Zasoby i osobliwości przyrody Karkonoszy”, omówione zostały doświadczenia prac popularyzatorskich muzeum.

Mgr Henryk Dutka (Muzeum Górnośląskie w Bytomiu) przedstawił referat „Dział przyrody Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu — jego zbiory i współpraca ze społeczeństwem”, prezentujący osiągnięcia Działu Przyrody Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu w latach 1927—1939 oraz 1945—1984. Zatrudnienie fachowych przyrodników, kolekcjonerstwo i zakupy w latach 1927—1939 umożliwiły zgromadzenie cennych zbiorów wszechstronnie obrazujących przyrodę ówczesnego Śląska. Straty, jakie poniósł Dział Przyrody w czasie II wojny światowej zubożyły poważnie ten wieloletni dorobek, a tym samym zahamowały rozwój działu po 1945 r. W latach 1945—1984 dzięki intensywnej działalności czterech pracowników działu, uruchomieniu pracowni preparatorskiej, szeroko prowadzonym badaniom terenowym połączonym z pozyskiwaniem okazów w terenie oraz zakupom wartościowych kolekcji, zbiory wzbogaciły się znacznie i obecnie liczą ponad 340 tys. okazów, zgrupowanych w ponad 1,7 tys. zespołach. Kolekcje przyrodnicze muzeum bytomskiego należą do najliczniejszych i bardzo cennych. Stanowią wartościowy materiał do opracowań naukowych i przydatnych dla pracowników instytutów naukowych w kraju i za granicą. Dział Przyrody prowadzi również szeroką działalność oświatowo-dydaktyczną, m.in. organizuje na wystawach lekcje dla młodzieży szkolnej.

W referacie P. Cempulika „Współpraca z lokalnymi instytucjami naukowymi w zakresie badań środowiska”, omówiono dotychczasową pracę działów przyrodniczych w muzeach polegającą głównie na organizowaniu wystaw, pomnażaniu zbiorów i prowadzeniu tradycyjnie pojętych badań nad fauną i florą. Prawidłowy przebieg pracy naukowej w muzeum jest ściśle uzależniony od współpracy z instytucjami naukowymi. Pozwala to na wyeliminowanie anachronizmów, tak charakterystycznych dla układu zamkniętego.

Inż. H. Surmańska (Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie) przedstawiła referat „Poletka demonstracyjne i roślinność parkowa w procesie edukacji przyrodniczej młodzieży szkolnej”, w którym omówiła możliwości ekspozycyjne muzeów rolniczych. Ośrodek w Szreniawie zorganizował ekspozycję roślin żywych na poletkach demonstracyjnych (formy współczesne i pierwotne niektórych grup roślin), a także ogród ozdobny, składający się z około 100 gatunków drzew i krzewów.

Przewiduje się założenie pracowni, w której szkoły będą mogły realizować program w zakresie: biologii, botaniki, geografii roślin, systematyki i fizjologii roślin oraz hodowli i uprawy roślin.

Muzeum proponuje szkołom różnego stopnia realizacje m.in. takich tematów, jak:

1. obserwacje mikroskopowe bakterii glebowych;
2. obserwacje makroskopowe brodawek na korzeniach roślin motylkowych;
3. systematyka grzybów: prągrzyby, pleśniaki, workowce, podstawczaki, grzyby niedoskonałe.

„Zbiory przyrodnicze ilustracją kultury rolnictwa”, to referat mgr inż. K. Pogonowskiej (Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie). Dotyczy kultury rolnictwa, którą należy rozumieć jako stopień opanowania, przekształcania i wykorzystywania naturalnych warunków przyrodniczych w celu zwiększenia produkcji w rolnictwie.

Temat „Praca oświatowa działu przyrodniczego Muzeum Okręgowego w Chełmie ze szczególnym uwzględnieniem obozów” zreferowała mgr S. Świerczyńska. Studium Wiedzy

Przyrodniczej przy muzeum prowadzi cykl odczytów dla młodzieży szkół średnich przygotowany przez pracowników UMCS w Lublinie, zajęcia dla uczniów szkół podstawowych z Chełma i województwa, spotkania z przyrodą dla przedszkolaków, projekcje filmów o tematyce przyrodniczej, spotkania z pracownikami kół łowieckich.

Inną formą pracy są obozy przyrodnicze, których idea zrodziła się w 1979 r. Organizowane są w leśniczówce położonej na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim, w sąsiedztwie kilku rezerwatów przyrody oraz projektowanego Zachodnio-Poleskiego Parku Narodowego (obecnie park krajobrazowy). Zajęcia terenowe prowadzą przeważnie pracownicy naukowcy Zakładu Anatomii Porównawczej i Antropologii oraz Zakładu Ekologii UMCS. Obozy są doskonałą formą teoretycznego i praktycznego poznania różnorodnych zagadnień z wielu dziedzin nauk przyrodniczych, zwłaszcza ekologii i ochrony przyrody.

W referacie „Muzeum Przyrodnicze w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą” mgr A. Piotrowski omówił historię powstania tej placówki oraz perspektywy rozwoju i plany ekspozycyjne.

Wypowiedź na temat „Projektowanie wystaw przyrodniczych, proces prawidłowy i patologia projektowania” przygotował doc. dr hab. J. Świecimski (Zakład Zoologii Systematycznej i Doświadczalnej PAN w Krakowie). Autor rozpatruje przyczyny organizowania nieudanych wystaw przyrodniczych w muzeach. U podstaw złych rozwiązań wystawowych leży:

1. pominięcie lub ograniczenie funkcji projektowania wystawy wynikające z przesłanek tradycyjnych;
2. dydaktyzm scenariusza wystawowego wzorowanego na pracach naukowych może stać się niezrozumiały;
3. projekt przerasta techniczne możliwości realizacyjne, co prowadzi do wypaczenia idei wystawy;
4. brak koordynacji w pracach poszczególnych architektów i artystów-plastyków;
5. nieodpowiednie warunki konserwacji okazów przyrodniczych, skazanych na szybkie zniszczenie;

6. odwracanie faz kolejności w projektowaniu oraz wprowadzanie przypadkowych zmian w scenariuszu.

Materiał opracowany został na podstawie wieloletnich obserwacji w placówkach krajowych i zagranicznych. Wystawiennictwo przyrodnicze w Polsce ma bardzo niedawną tradycję, co wynika z uwarunkowań historycznych. Brak jest ośrodków mogących kształcić specjalistów w zakresie aranżacji wystaw przyrodniczych.

Mgr. E. Fijałkowska (Muzeum Narodowe w Kielcach) wygłosiła referat „Problematyka popularyzacji działów przyrodniczych w regionie i skala trudności wynikających z wszelkiego rodzaju barier administracyjnych”. Omówiła powstawanie i gromadzenie zbiorów w tzw. gabinetach historii naturalnej, a także zaprezentowała aktualny zakres prac placówki. Referentka przedstawiła również inne placówki muzealne regionu takie jak, Muzeum Przyrodniczo Geologiczne Oddziału Świętokrzyskiego Instytutu Geologicznego w Kielcach, Muzeum Regionalne w Szydłowie, Muzeum Regionalne w Ostrowcu Świętokrzyskim.

W wyniku dyskusji przeprowadzonej przez uczestników obrad sformułowano następujące wnioski:

1. Uruchomione zostaną studia podyplomowe w zakresie muzealnictwa przyrodniczego na Uniwersytecie Łódzkim. Należy powołać radę programową, która opracuje zakres i program studium.
2. Możliwie szybko należy rozpocząć prace nad przygotowaniem podręcznika dla muzeologów-przyrodników.
3. W trybie pilnym trzeba zorganizować spotkanie poświęcone metodzie i technice inwentaryzacji i dokumentacji zbiorów przyrodniczych w muzeach.
4. Wskazano na konieczność szerokiego informowania środowiska muzeologów o działalności muzeów i działów przyrodniczych w Polsce. Proponuje się aby publikować te informacje w „Przeglądzie Zoologicznym”.
5. Ze względu na niski poziom wiedzy o morzu postulowano wprowadzenie do programów nauczania we wszystkich typach szkół podstawowych wiadomości oceanolo-

- gicznych, proporcjonalnie do poziomu programu szkół.
6. Przyjęto wniosek dotyczący powołania międzyresortowej komisji muzeów przyrodniczych posiadającej statut i regulamin, która zapewniałaby równe prawa wszystkim muzeom oraz koordynowałaby działania naukowe i popularyzatorskie.
 7. Przyjęto wniosek dotyczący przyspieszenia remontu Muzeum Oceanograficznego i Akwarium Morskiego w Gdyni.
 8. Należy przyspieszyć realizację Muzeum Przyrodniczego w Olsztynie, jako jedyne go w północno-wschodniej Polsce.
 9. Przyjęto wniosek dotyczący uznania trofeów myśliwskich i spreparowanych ptaków chronionych za dobra narodowe i wprowadzenia zakazu ich prywatnego wywozu za granicę.
 10. Przeprowadzić należy odpowiednie prace inwentaryzacyjne i dokumentacyjne muzeów i działów przyrodniczych w celu opracowania i przedłożenia rządowi *Raportu o stanie muzealnictwa przyrodniczego w Polsce*.

11. Następne sympozjum odbędzie się w Muzeum Okręgowym w Chełmie Lubelskim. Sympozjum Muzealnictwa Przyrodniczego towarzyszyła wystawa pt. „Przyroda województwa ciechanowskiego”, w której wykorzystano eksponaty będące własnością Muzeum Okręgowego w Ciechanowie, Muzeum Łowiectwa i Jeździectwa w Warszawie, Muzeum Przyrodniczo-Leśnego Białowieskiego Parku Narodowego w Białowieży i Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie. Ekspozycja wzbogacona została gablotami entomologicznymi oraz barwnymi fotografiami. Scenariusz wystawy opracowany został przez zespół: dr Danuta Jędraszko-Dąbrowska (Zakład Zoologii Uniwersytetu Warszawskiego w Warszawie), mgr Bogumiła Parczyńska (Muzeum Okręgowe w Ciechanowie), mgr Andrzej Piotrowski (Muzeum Przyrodnicze w Kazimierzu Dolnym). Ekspozycji towarzyszy *Informator* — przewodnik po wystawie oraz folder pt. *Przyroda Województwa Ciechanowskiego* opracowany na podstawie wyników wieloletnich badań naukowych środowiska.

Oprac. Bogumiła Parczyńska

La conférence nationale des muséologues spécialisés en sciences naturelles

Une conférence nationale des muséologues spécialisés en sciences naturelles eut lieu au Musée Régional de Ciechanowiec de 10 au 20 novembre 1984. Elle était intitulée „Les sections consacrées aux sciences naturelles dans les musées et leur rôle dans la région.” La conférence avait pour but discuter l'état actuel, les besoins et les perspectives de développement des sections des sciences naturelles dans les musées régionaux, en prenant compte:

- de la popularisation des sciences naturelles; locales dans le domaine des études de l'environnement;
- des problèmes locaux résultant de toute sorte de barrières administratives;
- de la coopération avec les institutions scientifiques
- de la région, vue à travers les expositions des sciences naturelles;

— du rôle des collections dans le travail didactique. Tous ces problèmes furent présentés au cours de la conférence dans différents rapports et communiqués. Vu l'importance des musées régionaux des sciences naturelles pour la propagation de l'idée de la protection de l'environnement naturel et pour la documentation et la protection des spécimens les plus intéressants ou précieux, on invita à la conférence, à côté des muséologues professionnels, tous ceux qui prennent soin des collections, indépendamment de leur spécialisation ou de leurs qualifications. Toute la documentation de la conférence sera publiée. Elle servira de base au rapport sur la muséologie polonaise consacrée aux sciences naturelles.

élaboration Bogumiła Parczyńska